

Създаване и адаптиране на методически материали за ранното чуждоезиково обучение

В работата си в класната стая учителят е основен ресурс в процеса на преподаване – не само със своите знания и умения, с опита и ентузиазма си, но също с цялото си поведение, та дори и с гласа си, с мимиките и жестовете си. Въпреки тази важна роля обаче за учителя е много важно и полезно да разполага с подходящи методически материали – учебници, аудио и видеоматериали, постери или други нагледни материали, речници и пр., – които да улесняват работата му или да я правят по-ефективна.

Тук ще се спрем на **няколко основни въпроса**, свързани с методическите материали в ЧЕО, между които:

1. Какви типове методически материали има и каква е ползата от тях?
2. Кои са основните предизвикателства при създаване и съхраняване на допълнителни материали и има ли възможни решения?
3. Как максимално ефективно да се използват допълнително създадените материали?
4. Някои конкретни примери и практически насоки за класната стая

1. Типове методически материали и ползата от тях

Методическите материали могат да се класифицират по най-различни критерии, но за нашите цели ще ги разделим условно на две големи групи – основни и допълнителни.

Основни методически материали наричаме базата, на която разчита и според която планира уроците си учителят. Тук следва да включим учебния комплект, състоящ се от Учебник, Учебна тетрадка и съпътстващите аудио- и видеозаписи, Книгата за учителя, евентуални тестови материали към самия учебен комплект, както и материали за онагледяване, изразяване и пр., които се прилагат към Книгата за учителя, към Учебника или към Учебната тетрадка.

Главната полза от този тип материали е в това, че те се предлагат готови, в цялостен вид, за директна употреба в час. Освен това по правило са съобразени с изискванията на МОН за съдържанието на учебната програма в съответния клас от средното образование.

Допълнителни методически материали наричаме всичко онова, което учителят допълнително решава да използва в часовете си за постигане на целите на урока. Такива материали могат да бъдат различни тематични постери, табла с важни граматически правила, карти с някакви изображения или думи, книжки, песни (от сборник с песни или директно от интернет), видео клипове, работни листа, кратки блиц тестове по определен изучен материал, маски, кукли, реални предмети и т.н. С някои от тези материали учителят може да се сдобие наготово от различни източници - издателства, интернет, колеги, познати и пр. Други се налага да изработи сам.

Една от главните ползи от използването на допълнителни материали е, че внасят разнообразие и свежест в урока, вместо да се залага единствено на познатите учебник, тетрадка и

аудиозаписи. По-важното им предимство обаче, особено когато са изработени или адаптирани от самия учител, се състои в тяхната по-голяма адекватност и приложимост за конкретния урок или конкретната група ученици. В крайна сметка учителят е този, който знае най-добре какви са интересите и нуждите на учениците му, какво е нивото им, какъв формат на работа и интеракция харесват или са подходящи за тях (работа по двойки, в малки групи, в по-големи групи, индивидуално), какви са възможностите за разместване и придвижване в класната стая и т.н.

2. Предизвикателства при създаване и съхраняване на допълнителни материали и възможни решения

По-долу ще разгледаме някои от най-големите **предизвикателства** при изработването на допълнителни учебни материали от самия учител. Най-често споменаваните трудности са:

- ❖ липса на време
- ❖ липса на идеи/въображение
- ❖ липса на умения (за рисуване, за използване на компютър за текстова обработка или таблично оформление и пр.)
- ❖ липса на място за съхраняване и/или за показване (напр. чрез окачване или залепване на стена)
- ❖ разходи по принтиране и размножаване

Колкото и да са основателни тези причини, те не би трябвало да откажат учителя от решението да приготвя и използва допълнителни материали за своите ученици, защото ползите от това оправдават всички усилия.

Ето някои **възможни решения** на всеки от гореизброените проблеми.

При липса на време учителят може

- да включи учениците в изработването на някои материали
- да използва часовете по изобразително изкуство или по домашен бит и техника, за да могат учениците да изработят материалите, докато са в училище
- да приготвя материалите предварително, като използва част от времето по време на ваканциите

При липса на идеи или въображение учителят би могъл

- да потърси помощ от колегите си; да заимства и адаптира чужди идеи с тяхно разрешение
- да посещава обучителни семинари или да участва в учителски форуми, откъдето да черпи идеи за своите часове
- да посещава библиотеки или ресурсни центрове, които разполагат с разнообразни помагала и сборници с практически идеи и материали за фотокопиране

- да търси подходящи готови материали в интернет, които евентуално да пригажда за своите нужди
- да намери сайтове за учители, където учители обменят практически идеи и материали за своята работа

При липса на специфични умения би било добре учителят

- да се възползва максимално от онези умения, които притежава (Например ако не може да рисува, но обича да пее, да използва допълнително песни в часовете си. Ако нито пее, нито рисува добре, да намери подходяща приказка и да я използва по подходящ начин.)
- да се обърне към колега или приятел, който може да му помогне с изработването/оформлението на нагледни материали, напр. флашкарти, постери и т.н.
- да развие своите базови компютърни умения до степен, която да му позволява да сваля от интернет, да прави текстообработка, за да може да си изготвя работни листа или тестови задачи

При липса на място за съхраняване и/или за показване на материалите би било уместно учителят да

- обсъди с директора на училището необходимостта от осигуряване на шкаф за лично или споделено ползване
- да опита да издейства право да ползва част от някакво общо помещение за съхраняване на кашон или кутии с материали (разбира се надлежно надписани)
- да си направи своя система за сортиране на материалите, така че да ги намира лесно и бързо (в разноцветни папки, пластмасови джобчета, пощенски пликове и т.н., отново надлежно надписани и подредени)
- да се договори с учителите, които ползват същата класна стая, да обяснят на своите ученици да не свалят от стените залепените учебни материали по чужд език
- да помисли за алтернативни начини за показване на нагледните материали, например вместо да ги залепва на стената, да използва преносима коркова или пластмасова дъска, към която да ги прикрепва за конкретния час, или да опъва „простор“ между двете стени на стаята и да закачва на него с щипки необходимите за урока нагледни материали

За избягване или намаляване на **разходи по принтиране и размножаване** учителят би могъл

- да помоли учениците да донесат стари (ненужни) списания или книжки, от които да изреже подходящи картинки
- да събира брошури, картички, списания със същата цел
- да пази стари стенни календари и да използва гърба им за направата на постери
- да помоли за съдействие родители, които имат възможност да осигуряват хартия или да извършват фотокопиране или ламиниране за нуждите на класа

- да покрива въпросните разходи със средства, събрани при организиране на извънурочни дейности на класа (концерти, представления, дни на таланта, коледни базари и пр.)

3. Оптимално използване на допълнителните методически материали

Тъй като изработването на допълнителни материали за работа в час е свързано с разход на време, усилия и средства, разумно е учителят да се възползва от всеки материал в максимална степен, включително и като го използва няколко пъти по различен начин и с различни цели.

Във връзка с това в Мудъл към съответната **Тема** има поставена задача, озаглавена „Оптимално използване на методическите материали“. Моля, запознайте се с инструкциите на задачата и прикачените материали, за да добиете реална представа за възможностите за разнообразно използване на един примерен комплект от картинки.

4. Конкретни примери и практически насоки за класната стая

По време на лекцията беше демонстрирано как учениците могат сами да си изработят хартиена [солничка](#), и как учителят може да я използва по разнообразни начини за постигане на различни цели.

Тук ще се спрем на още един пример, който илюстрира практичен подход при създаването и използването на допълнителни учебни материали, без загуба на прекалено много време или усилия. Става дума за т. нар. настолни или бордови игри (анг. *board games*) от рода на „Не се сърди, човече“, домино, дама, „Монополи“, игри с думи и пр., които са доста популярни сред децата. Неслучайно в много от учебниците по чужд език авторите предлагат вариации на бордови игри с различен езиков фокус. Те изглеждат привлекателно, сравнително лесни са за организиране и контролиране, могат да се играят по двойки или в групи (отбори) и най-вече предлагат алтернативен начин за упражняване или преговор на определен учебен материал (вж. пример за бордова игра на английски език на стр. 6 тук).

В конкретния случай обаче ще разгледаме вариант на „празна“ **бордова игра** – игра, чиито кутийки са празни. Това е направено, за да може учителят да използва същата игра многократно, като всеки път материалът, който се упражнява чрез играта, се подменя.

Как става това? Като въпросите (или думите, или заповедните изречения и пр.) не се изписват в кутийките на самата игра, а върху отделни картончета с еднакъв размер (карти).

Ето няколко идеи за това какво може да бъде написано на въпросните карти и какво да изпълняват учениците, когато ги изтеглят:

- картинки на ключова лексика, напр. храни и напитки, дрехи и аксесоари, транспортни средства и пр. Задачите за ученика, изтеглил една от тези карти, би могла да бъде просто назоваване на предмета на картинката, например (*a pair of*) *jeans*, или пък използването му в изречение, вкл. в изречение, което е „истина“ за самия ученик, напр. *I am (not) wearing jeans today*.

- картинка, изобразяваща някакво действие, напр. *run, jump, swim, eat, drink* и т.н. Ученикът следва да използва въпросния глагол в някаква изучена структура, например *I can swim* или *I like/don't like swimming*, или *Can you swim?*, или просто показване с мимики или жестове изобразеното на картинката действие.
- дума или изречение, които ученикът трябва да превърне в противоположни по смисъл, например *day – night; easy – difficult; I have got a bicycle – I haven't got a bicycle; He likes bananas. – He doesn't like bananas.* и др.
- инструкция, която ученикът трябва да изпълни (вж. илюстрацията на стр. 6 за примери на възможни инструкции)
- въпрос, който ученикът трябва да прочете на глас и да отговори, например *Have you got a brother? What's your favourite subject at school? How many chairs are there in your room?*
- грешно изписана дума или изречение с граматическа грешка, които ученикът трябва да поправи

По-долу са предложени няколко идеи от гледна точка на **организацията на бордовите игри в класната стая**:

Ако класът не е твърде голям (макс. 20 деца), разделете го на 4 отбора. Сложете картонената бордова игра на земята. Тя трябва да е с по-големи размери, така че всички да я виждат. Решете с какъв цвят пионка (или някакъв друг предмет, напр. цветен тебешир или цветен картонен жетон) ще играе всеки отбор и решете кой отбор ще играе пръв.

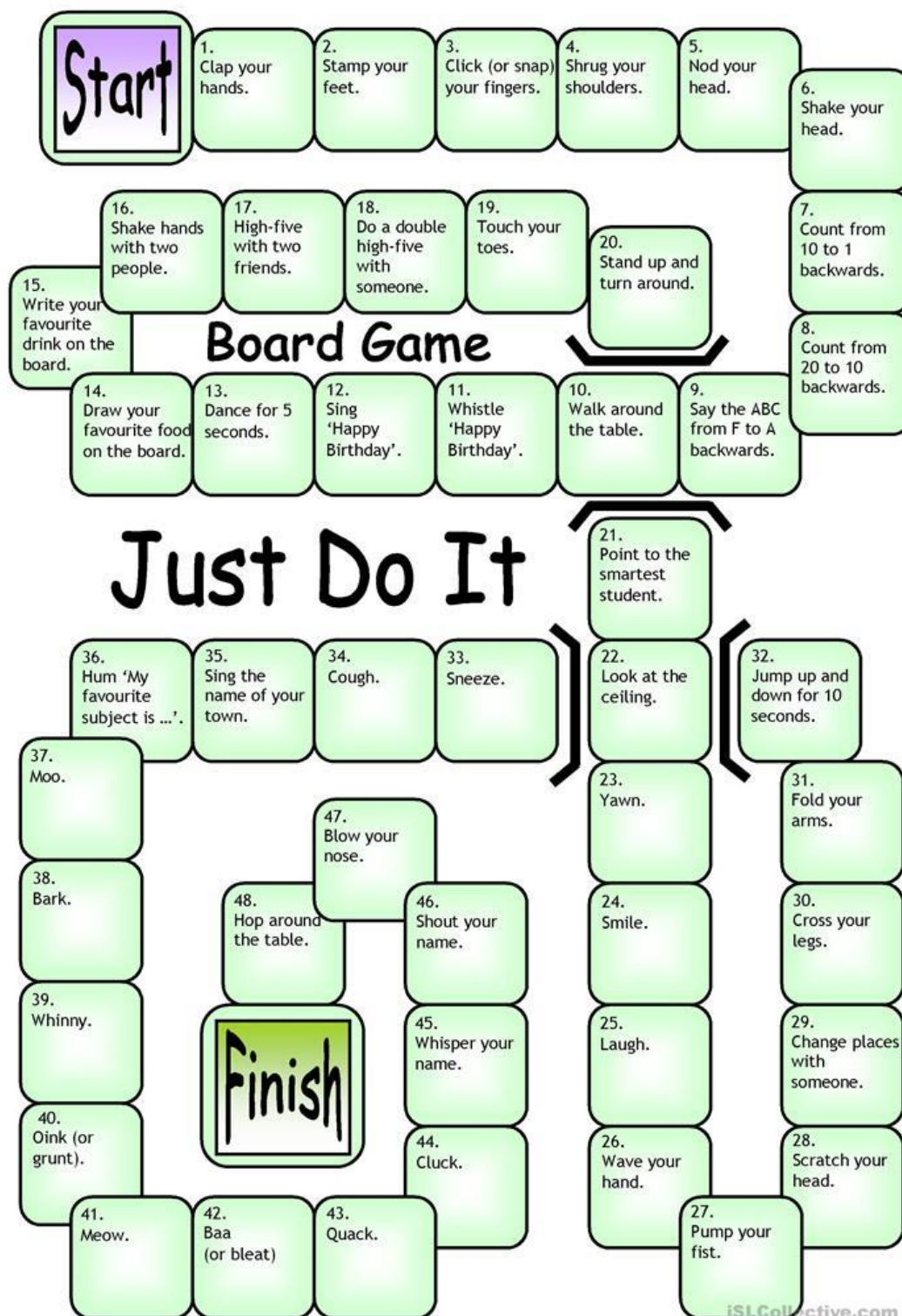
Отборите се редуват да хвърлят зар (който между другото е добре да бъде изработен като картонено кубче с размер на страната 10 см, за да може всички да виждат колко точки се падат) и се придвижват напред според броя на точките върху горната страна на зара. За целта обаче отборът трябва да изпълни задачата на картата, която си изтегля от „пазара“ на карти. Вътре в самия отбор играчите се редуват да отговарят, когато е ред на техния отбор. Ако играчът не успее, отборът губи правото си да мине напред със съответния брой кутийки. Победител е отборът, който пръв стигне до последната кутийка на бордовата игра.

В някои случаи може да се включат и „щастливи“ карти-джокери, които да позволяват отборът да се придвижи напред без да има нужда да се тегли карта със задача за изпълнение. Това от една страна внася допълнителен елемент на късмет и приятна изненада, а от друга дава шанс и на отбори с по-слаби играчи да се придвижат напред в играта.

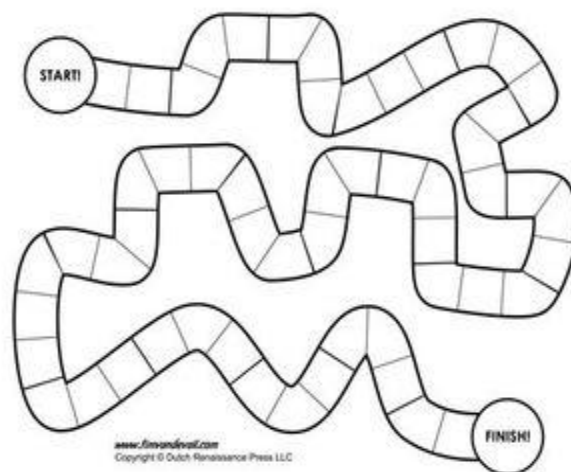
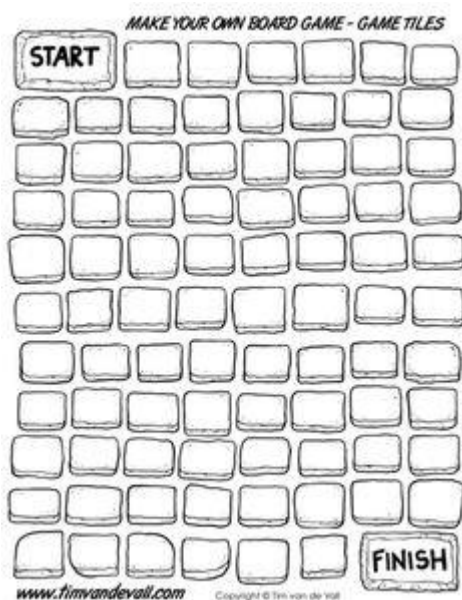
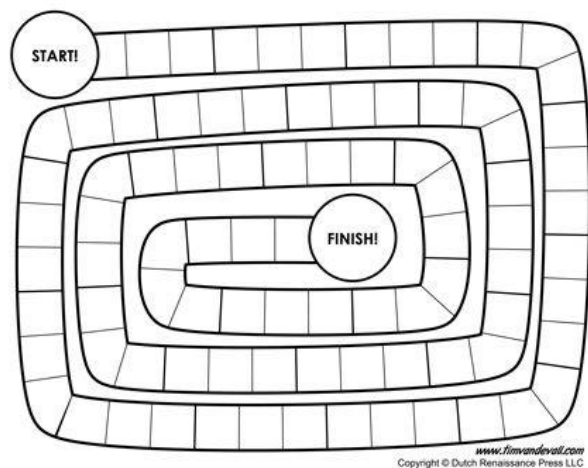
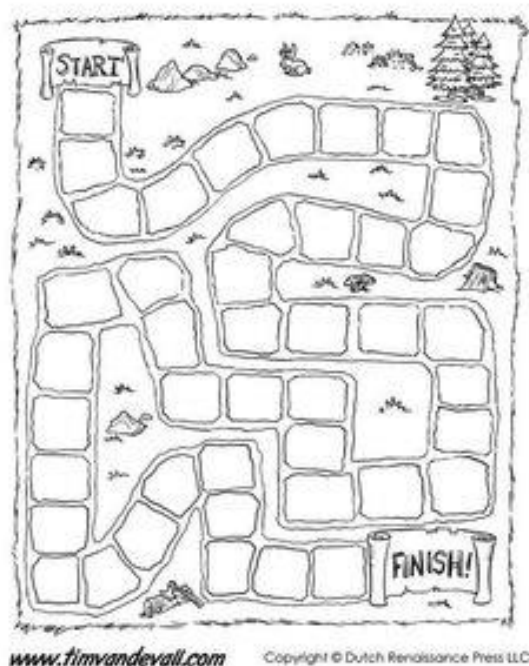
Ако класът е по-голям или пък класната стая не позволява гореописаната организация, играта може да се играе на чиновете/масите в групи по 4, 3 или минимум 2 ученика. Всички групи ще играят едновременно, като учителят ще е предвидил някакъв определен период от учебния час за това. За целта учителят трябва да е осигурил достатъчен брой празни картонени настолни игри – по една за всяка група/двойка – и съответния брой тестета карти за теглене.

Ако класът е нехомогенен като езиково равнище, учителят може да прецени дали има нужда да създаде два „пазара“ за различни по ниво на трудност карти, за да могат и по-слабичките ученици да участват пълноценно в играта, като „пазаруват“ от „по-лесния пазар“. За да не се окажат обаче по-лесните карти предпочитани и от по-силните ученици, разумно е по-трудните карти да имат свойството да донасят допълнителни бонус точки към точките на хвърления зар. Броят на бонус точките може да варира – 1 или 2 – в зависимост от трудността на картата. Така

ако ученикът изпълни задачата, придвижва пионката напред с толкова кутийки, колкото е сумата от точките върху зара плюс съответния брой бонус точки.

Всъщност учителят има право да видоизменя правилата на играта по своя преценка или след обсъждане с класа, така че да се намери най-удачният формат. На следващата страница са показани варианти на „празни“ бордови игри, налични в интернет.

Както се вижда, съществуват и готови шаблони за празни бордови игри, но от примерите става ясно колко лесно е учителят сам да сътвори такъв един шаблон, като определи броя на празните кутийки и размера на картонената игра според нуждите, целите и възможностите си.

Задължително условие за успешното използване на тези игри е учителят да си изработи система за сортиране на картите според тяхното съдържание/ езиков фокус/ тип задача/ ниво на трудност и пр. и да ги съхранява подредени в отделни тестета със съответния етикет.